

چالش‌های اجرایی الزامات استاندارد حسابداری مزایای بازنشستگی کارکنان (استاندارد ۳۳)

محمدرضا عالمی^۱

ولی خدادادی^۲

سید علی واعظ^۳

علی حسین حسین‌زاده^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۲۲

چکیده

با وجود اهمیت شناسایی تعهدات ناشی از مزایای بازنشستگی و چالش‌های پیرامون آن، تاکنون مسائل بکارگیری الزامات این استاندارد مورد بررسی دقیق قرار نگرفته است. این پژوهش با هدف بررسی عملیاتی بودن الزامات استاندارد ۳۳ با استفاده از روش پژوهش ترکیبی، کیفی و کمی صورت پذیرفته است؛ بدین صورت که در فاز اول به منظور بررسی میزان رعایت استاندارد توسط واحدهای تجاری، اطلاعات صورتهای مالی با استفاده از روش آماری توزیع دو جمله‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در فاز دوم به منظور بررسی چالش‌های موجود در عملیاتی شدن الزامات استاندارد، از ۲ ابراز پرسشنامه و مصاحبه به منظور دریافت نظرات خبرگان استفاده شد.

نتایج فاز اول پژوهش نشان داد که الزامات استاندارد از زمان اجرایی شدن استاندارد به درستی عملیاتی نشده است. همچنین یافته‌های پژوهش در فاز دوم بیانگر این است که تمام الزامات مورد بررسی استاندارد قابل فهم بوده و منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود و به جز الزامات محاسبات اکچوئری، برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار هستند. همچنین در تمامی جنبه‌های مورد بررسی، الزامات استاندارد ۳۳ کافی نمی‌باشد. در خصوص بررسی عملیاتی بودن الزامات استاندارد نتایج بررسی نشان می‌دهد که برخی از الزامات همچون محاسبه مزایای

۱- گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران.

mohammadreza.alami@yahoo.com

۲- گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران. نویسنده مسئول

v_khodadadi@hotmail.com

۳- گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، اهواز، ایران. sa.vaez@gmail.com

۴- گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران. a.hosseinzadeh@scu.ac.ir

بازنشستگی مبتنی بر اکچوئری به دلیل نبود استانداردهای اکچوئری و کمبود دانش علمی و مهارت‌های حرفه‌ای در زمینه علم اکچوئری، همچنین محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌ها به دلیل نبود بازارهای فعال برای برخی از دارایی‌ها، عملیاتی کردن استاندارد ۳۳ را با چالش‌هایی مواجه کرده است.

واژه‌های کلیدی: استاندارد ۳۳ حسابداری، مزایای بازنشستگی کارکنان، ارزیابی پس از اجرای استانداردهای حسابداری، عملیاتی بودن.

۱- مقدمه

مزایای بازنشستگی کارکنان^۱، جبران بخشی از خدمات کارکنان است و به‌عنوان یک سیستم انگیزشی و تأمین امنیت مالی آینده کارکنان در رضایت شغلی و آرامش خاطر آن‌ها نقش مؤثری دارد. از نظر کارکنان، حق دریافت مزایای بازنشستگی شکلی از پاداش معوقه است که معمولاً همگام با ارائه خدمات توسط کارکنان تحقق می‌یابد. در مقابل، کارفرما همگام با دریافت خدمات کارکنان متحمل تعهدات پرداخت مزایای بازنشستگی می‌شود. گزارشگری مالی مزایای بازنشستگی به این موضوع می‌پردازد که چگونه مزایای بازنشستگی مرتبط با خدمات ارائه شده به عنوان هزینه یا بخشی از بهای تمام شده یک دارایی ثبت شده و بدهی تعهد شده در هر دوره گزارشگری در صورت‌های مالی منعکس می‌شود (گروه مشاوره گزارشگری مالی اروپا (EFRAG)، ۲۰۰۸).^۲

امروزه صندوق‌های بازنشستگی و تأمین اجتماعی در کشور با مشکلات بسیاری روبرو هستند؛ برخی از آن‌ها از محل دارایی‌های خود توانایی پاسخگویی بخش اندکی از تعهدات خود را دارند، زیرا مصارف جاری صندوق‌ها از منابع جاری آن‌ها بیشتر شده و جریان‌های نقدی ورودی و خروجی آن‌ها به تعادل نرسیده است؛ به عبارتی مستمری‌ها بدون توجه به منابع و تعهدات آتی صندوق‌ها پرداخت می‌شود. به بیانی دیگر، صندوق‌ها با کسری زیادی برای پرداخت مستمری‌ها روبرو هستند، به‌طوری‌که دولت مجبور شده است بخشی از درآمد عمومی را صرف تأمین کسری‌ها برخی از صندوق‌های بازنشستگی نماید؛ از این‌رو نحوه حسابداری و گزارشگری مالی مزایای بازنشستگی مربوط به طرح‌های با مزایای معین علی‌رغم پیچیدگی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ زیرا بدهی‌های (کسری) طرح جزء تعهداتی است که شرکت کارفرما ملزم به ایفای آن‌ها می‌باشد. همچنین استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی مایلند از توان واحد گزارشگر جهت ایفای این تعهدات مطلع شوند؛ به عبارتی اگر تعهدات مزایای بازنشستگی در متن صورت‌های مالی ارائه نشود، بدهی‌های واحد تجاری کمتر از واقع گزارش گردیده و کامل بودن صورت‌های مالی زیر سؤال می‌رود و از

سویی دیگر استفاده کنندگان نیز نمی‌توانند ارزیابی مناسبی از واحد تجاری داشته باشند. در ایران نیز استاندارد 33 حسابداری ناظر بر حسابداری مزایای بازنشستگی کارکنان می‌باشد. این استاندارد که مبتنی بر استاندارد بین‌المللی حسابداری شماره 19 با عنوان " مزایای کارکنان " می‌باشد، باهدف یکپارچه نمودن گزارشگری مالی تعهدات بازنشستگی و رفع نیازهای اطلاعاتی استفاده-کنندگان از طریق افشای اطلاعات کافی تعهدات واحد تجاری، از اول فروردین‌ماه سال 1392 الزامی شده است؛ اما همواره چالش‌هایی در خصوص شیوه بکارگیری این استاندارد در خصوص انجام محاسبات، نحوه ارائه اطلاعات در صورت‌های مالی، نرخ تنزیل و ... از سوی برخی از صاحب‌نظران مطرح گردیده است؛ با این وجود با گذشت بیش از 7 دوره گزارشگری از اجرایی شدن استاندارد حسابداری 33، تاکنون چالش‌های بکارگیری الزامات این استاندارد مورد بررسی دقیق قرار نگرفته است.

مطابق اقدامات مقررات گذاران پیشرو، تأثیرات و پیامدهای یک استاندارد همواره باید طی چرخه عمر پروژه معرفی یک استاندارد جدید یا تغییرات اساسی یک استاندارد مورد ارزیابی قرار گیرد. یکی از روش‌های ارزیابی تأثیر استانداردهای حسابداری، روش ارزیابی پس از اجرا⁴ (PIR) می‌باشد؛ بررسی پس از اجرا روشی برای ارزیابی استانداردهای حسابداری است که توسط هیئت تدوین استانداردهای حسابداری بین‌المللی⁵ (IASB) و بنیاد حسابداری مالی⁶ (FAF) به ترتیب در سال‌های 2007 و 2009 معرفی گردید و در سال 2012 برای اولین بار برای چند استاندارد مورد استفاده قرار گرفت. این روش تأثیرات یک استاندارد حسابداری را پس از اجرا تحلیل می‌نماید و به دنبال پاسخ به این سؤالات است که آیا استاندارد موردنظر به اهداف خود رسیده است؟ آیا مطابق انتظارات و پیش‌بینی‌ها عمل می‌کند؟ آیا مشکلاتی در اجرای استاندارد وجود دارد؟ آیا استاندارد می‌تواند یا لازم است اصلاح شود؟ (بهزادپور و عالمی، 1397).

بر این اساس، هدف این پژوهش بررسی عملیاتی بودن الزامات استاندارد حسابداری شماره 33 ایران با استفاده از رویکرد بررسی پس از اجرا می‌باشد. در این راستا پرسش‌های این پژوهش به شرح زیر است:

با وجود گذشت 7 دوره گزارشگری طی (سال‌های 1392 الی 1398) از زمان اجرایی شدن استاندارد آیا واحدهای تجاری مشمول، الزامات استاندارد را به درستی اجرا کرده‌اند؟

- ✓ آیا الزامات استاندارد 33 قابل فهم است؟
- ✓ آیا الزامات استاندارد 33 برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار است؟
- ✓ آیا الزامات استاندارد 33 منجر به بازنمایی درست رویدادهای رخ داده می‌شود؟
- ✓ آیا الزامات استاندارد 33 عملیاتی هستند؟

۲- مبانی نظری

طرح بازنشستگی، نوعی توافق است که بر اساس آن، کارفرما برای کارکنان خود پس از بازنشسته شدن و قطع درآمد ثابت حاصل از استخدام، مستمری یا درآمدی را فراهم می‌کند. طرح‌های مزایای بازنشستگی برنامه‌هایی هستند که به موجب آن‌ها برای اعضا پس از خاتمه خدمت، مزایایی در قالب حقوق بازنشستگی یا مستمری فراهم می‌شود، به شرطی که بتوان این مزایا را قبل از خاتمه خدمت بر اساس شرایط مصوب یا رویه مورد عمل تعیین یا برآورد کرد. طرح‌های بازنشستگی به دو نوع با مزایای معین^۷ و با کمک معین^۸ طبقه‌بندی می‌شوند (استاندارد حسابداری ۲۷ ایران).

در طرح بازنشستگی با مزایای معین، مزایای کارکنان بر اساس یک فرمول معین تعیین و پرداخت می‌شود و عواملی مانند سابقه حقوق، دستمزد، پرداخت حق بیمه، طول مدت زمان استخدام، سن فرد در هنگام بازنشستگی و سایر موارد در آن لحاظ می‌گردد؛ در این طرح‌ها، ریسک اصلی متوجه واحد تجاری کارفرما است. در مقابل طرح‌های با کمک معین، تعهد قانونی یا عرفی واحد تجاری محدود به مبلغی است که واحد تجاری موافقت کرده است به صندوق کمک کند. از این رو، مبلغ مزایای بازنشستگی دریافتی توسط کارکنان، از طریق میزان کمک‌های پرداختی توسط واحد تجاری (و همچنین، کارکنان) به طرح مزایای بازنشستگی همراه با بازده سرمایه‌گذاری کمک‌ها تعیین می‌شود در نتیجه ریسک اکچوئری که مزایا کمتر از مبالغ مورد انتظار باشد و ریسک سرمایه‌گذاری که دارایی‌های سرمایه‌گذاری شده برای تأمین مزایای مورد انتظار کافی نباشد وجود ندارد؛ از این رو، حسابداری طرح‌های با کمک معین ساده است زیرا تعهد واحد تجاری گزارشگر برای هر دوره به میزان مبلغی است که برای آن دوره پرداخت خواهد شد (استاندارد بین‌المللی حسابداری ۱۹).

در ایران، نظام بیمه‌ای از نوع طرح با مزایای معین است، سه سازمان بزرگ شامل دو صندوق دولتی (سازمان تأمین اجتماعی و سازمان بازنشستگی کشوری) و یک صندوق غیردولتی (سازمان بازنشستگی نیروهای مسلح) به همراه تعدادی صندوق‌های اختصاصی یا صنفی متولی امور بازنشستگی در کشور هستند؛ بزرگترین صندوق از نظر تعداد مشترکان، تأمین اجتماعی و قدیمی‌ترین‌ها نیز صندوق بازنشستگی کشوری است. مزایای معین و کمک معین دو رویکرد متفاوت از نظر کارفرما و بیمه شده دارد به طور مثال بیمه‌شدگان تأمین اجتماعی از منظر بیمه‌شدگان نوعی صندوق با مزایای معین است و از نظر کارفرمایان نوعی صندوق با کمک معین است چرا که مطابق اساسنامه طرح، در پایان کارفرما نسبت به پرداخت مزایای کارکنان تعهد قانونی و عرفی ندارد.

همان‌طور که مطرح شد حسابداری طرح‌های با مزایای معین از مدت‌ها پیش به دلایل مختلف موضوعی چالش‌برانگیز در سرتاسر جهان بوده است؛ این دلایل بیشتر پیرامون عدم اطمینان بالا ناشی از زمان نسبتاً طولانی پرداخت مزایای بازنشستگی و پیچیدگی‌های تأمین مالی مزایا می‌باشد. در حسابداری طرح‌های با مزایای معین برای اندازه‌گیری تعهدات و هزینه به مفروضات اکچوئری نیاز است و امکان وقوع سود و زیان اکچوئری نیز وجود دارد. علاوه بر این، تعهدات به صورت تنزیل شده اندازه‌گیری می‌شوند زیرا ممکن است چندین سال پس از ارائه خدمات مربوط توسط کارکنان، تسویه شوند. از این‌رو به بررسی برخی از چالش‌های حسابداری مزایای بازنشستگی طرح‌های با مزایای معین می‌پردازیم.

• ارزیابی تعهدات مزایای معین

در خصوص این موضوع که چه زمانی تعهدات ایجاد می‌شود سه دیدگاه وجود دارد:

(۱) زمانی که تعهد به پرداخت مزایا ایجاد می‌شود: طبق این دیدگاه، تنها یک رویداد گذشته وجود دارد که منجر به افزایش تعهدات جاری می‌شود؛ به عبارتی تعهد به پرداخت مزایای بازنشستگی می‌تواند در آغاز استخدام فرد یا پذیرش یک طرح ایجاد شود.

(۲) زمانی که خدمات ارائه می‌شود: مطابق این دیدگاه، تعهدات بازنشستگی هنگامی افزایش می‌یابد که مزایای بازنشستگی در قبال خدمات ارائه شده ایجاد شود؛ به بیان دیگر، ارائه خدمات رویدادی است که منجر به افزایش مزایا می‌شود. طبق این دیدگاه تعهدات مزایای مربوط به خدمات آتی تعهدات جاری محسوب نمی‌شود و در صورت‌های مالی شناسایی نمی‌گردد. طبق IAS 19 تعهدات جاری هنگامی ایجاد می‌شود که کارکنان خدمات خود را در قبال مزایایی که طبق طرح به آن‌ها قابل پرداخت است ارائه می‌کنند.

(۳) زمانی که مزایا قطعی^۹ می‌شود یا تعلق می‌گیرد: این اصل که با خدمات ارائه شده مزایا افزایش می‌یابد ساده به نظر می‌رسد ولی در عمل پیچیده است. مزایای قطعی شده مزایایی هستند که حق دریافت آن‌ها برای کارکنان به خدمات گذشته مربوط است و مشروط به خدمات باقیمانده کارکنان نیست. مشخص است که مزایای تعلق گرفته منجر به افزایش تعهدات بازنشستگی می‌شود. در مقابل، مزایای تعلق نگرفته مزایایی هستند که حق کارکنان مبنی بر دریافت آن‌ها مشروط به تکمیل دوره مشخصی برای خدمات آتی است؛ به عنوان نمونه کارکنان اگر زودتر از زمان مشخصی به کار خود خاتمه دهند هیچ‌گونه مزایایی به آن‌ها تعلق نمی‌گیرد. در IAS 19^{۱۰} و استاندارد ۳۳ حسابداری ایران مزایای تعلق نگرفته نیز شرایط تعریف بدهی در چارچوب مفهومی را دارند.

برخی معتقدند تا زمانی که مزایا تعلق نگرفته است هیچ‌گونه بدهی (یا هزینه‌ای) وجود ندارد و واحد تجاری نیز متحمل تعهدی نمی‌شود؛ استاندارد SFAS 158 آمریکا و استاندارد کانادا هزینه فراهم نمودن مزایای آتی مبتنی بر خدمات گذشته باید طی سنوات خدمت آتی کارکنان شناسایی شود. این امر منجر به تخصیص هزینه‌های مربوط به خدمات قبل از دوره تعلق مزایا به دوره مورد انتظار تا بازنشستگی کامل^{۱۱} (EPFR) می‌شود. این بدین معناست که تعهدات و هزینه بازنشستگی قبل از دوره تعلق مزایا در صورت‌های مالی شناسایی نمی‌شود. هزینه خدمات گذشته شناسایی نشده لازم است افشا شود اما تعهدات کلی بازنشستگی در سال‌های اولیه افشا نمی‌گردد (ساندا^{۱۲}، ۲۰۱۲). در مقابل، مطابق با دیدگاه استاندارد ۱۹ بین‌المللی و استاندارد ۳۳ ایران کارفرما متعهد به پرداخت مزایا برای خدمات ارائه شده در طول دوره تعلق مزایا است اما مبلغ آن مبهم است. مطابق این دیدگاه کارکنان خدمات خود را در طی دوره تعلق مزایا ارائه می‌کنند و جبران کارفرما برای آن خدمات حق مشروطی است برای دریافت مزایای بازنشستگی؛ این حق کارکنان تعهدی را برای کارفرما ایجاد می‌کند که اجتناب‌ناپذیر است (گروه مشاوره گزارشگری مالی اروپا^{۱۳} (EFRAG)، ۲۰۰۸).

• مفروضات مربوط به نرخ تنزیل

یکی از مهم‌ترین مسائل در اندازه‌گیری تعهدات مزایای بازنشستگی، انتخاب معیارهای مناسب برای تعیین نرخ تنزیل است. به طوری که در سال‌های اخیر بسیاری از کسری‌های به وجود آمده در تأمین مزایای بازنشستگی ناشی از در نظر گرفتن نرخ تنزیل بیشتر یا کمتر از اندازه بوده است؛ به عبارتی نرخ تنزیل علاوه بر تأثیر بر تعهدات مزایای بازنشستگی بر میزان تأمین مالی این مزایا نیز تأثیرگذار است؛ در صورتی که نرخ تنزیل بیشتر از اندازه باشد واحد تجاری مبلغ کمتری را برای تأمین مالی طرح‌های بازنشستگی در نظر بگیرد و این امر موجب کسری در تأمین وجوه مزایای بازنشستگی خواهد شد و برعکس اگر نرخ تنزیل را کمتر در نظر بگیرد در سال‌های اولیه مبالغ تأمین مالی بیشتری در نظر خواهد گرفت و با نرخ بازده دارایی‌های طرح تناسب نخواهد داشت.

یک موضوع عجیب در خصوص استانداردهای حسابداری این است که آن‌ها نرخ تنزیل و نرخ بازده دارایی‌های طرح را دو متغیر کاملاً مستقل در نظر می‌گیرند. در حقیقت، FASB صراحتاً اعلام کرده است که هیچ رابطه‌ای وجود ندارد: نرخ‌های تنزیل مرتبط با بدهی مزایای بازنشستگی از منظر حسابداری هیچ ارتباطی با دارایی‌های طرح ندارد. از این رو استانداردهای حسابداری رابطه اساسی بین نرخ تنزیل و نرخ بازدهی بلندمدت دارایی‌ها را نادیده می‌گیرند. کمیسیون بورس اوراق بهادار SEC بیان کرده است که نرخ تنزیل مفروض باید مبتنی بر این موضوع باشد که اگر در تاریخ

اندازه‌گیری مزایای تأمین شده سرمایه‌گذاری شده باشد، جریان‌های نقدی لازم برای پرداخت مزایا در سررسید را فراهم کند. استانداردهای بین‌المللی و ایران نیز از این رویکرد استفاده کرده‌اند به طوری که هیچ رابطه‌ای بین نرخ تنزیل تعهدات و نرخ بازده مورد انتظار دارایی‌های طرح در نظر نمی‌گیرند و این گونه بیان می‌کند که "نرخ مورد استفاده برای تنزیل تعهدات مزایای بازنشستگی (تأمین مالی شده یا تأمین مالی نشده) باید با مراجعه به نرخ بازده بازار در پایان دوره گزارشگری برای اوراق مشارکت دولتی تعیین شود. نرخ تنزیل ارزش زمانی پول را منعکس می‌کند و منعکس‌کننده ریسک اکچوئری یا ریسک سرمایه‌گذاری نیست؛ به عبارتی اگر این‌طور فرض شود که وجوه بازنشستگی تأمین مالی شده به نرخ تنزیل برآوردی سرمایه‌گذاری شده باشد و باید آن نرخ برای تنزیل تعهدات مورد استفاده قرار گیرد؛ در مقابل، استانداردهای فعلی حتی اگر شرکت‌ها در سرمایه‌گذاری‌های پر ریسک تر سرمایه‌گذاری کنند، معیارهای کم ریسک را برای تنزیل تعهدات الزام می‌کنند (ساندا، ۲۰۱۲).

هر چند استفاده از نرخ بازده بلندمدت دارایی‌های طرح برای تنزیل تعهدات طرفدارانی در میان صاحب‌نظران دارد، اما استفاده از این نرخ مشکلاتی را ایجاد می‌کند. نخست اینکه انتخاب دارایی‌های مختلف با ریسک‌های متفاوت امکان دستکاری این نرخ را برای واحد تجاری فراهم می‌کند. از سویی دیگر، واحد تجاری که در دارایی‌های با ریسک و بازده بالا سرمایه‌گذاری می‌کند، تنها به دلیل نوع سرمایه‌گذاری، بدهی کمتری نسبت به سایر واحدهای تجاری شناسایی می‌کند. لذا استفاده از چنین نرخ‌های مورد پذیرش قرار نگرفته است (استاندارد ایران). همچنین فرض نمودن ریسک بالاتر، نوسان بیشتر را موجب می‌شود؛ این افزایش ریسک منجر به سود و زیانی می‌شود که استانداردهای حسابداری همواره تلاش کرده‌اند که آن را هموار کنند (جونز^{۱۴}، ۲۰۱۳).

مطابق با استاندارد ۱۹ حسابداری بین‌المللی و استاندارد ۳۳ ایران نرخ مورد استفاده برای تنزیل تعهدات مزایای بازنشستگی (تأمین مالی شده یا تأمین مالی نشده) باید با مراجعه به نرخ بازده بازار در پایان دوره گزارشگری برای اوراق مشارکت دولتی تعیین شود. واحد پول و مدت اوراق مشارکت دولتی باید با واحد پول و مدت مورد انتظار تعهدات مزایای بازنشستگی همخوانی داشته باشد. در برخی موارد، بازار عمیقی برای اوراق مشارکتی که سررسید آن برای مطابقت با سررسید برآوردی تمام پرداخت‌های مزایا به میزان کافی طولانی باشد، وجود ندارد. در چنین مواردی واحد تجاری از نرخ‌های جاری بازار اوراق مشارکت با مدت زمان مناسب برای تنزیل پرداخت‌ها استفاده می‌کند.

• ارزشگذاری دارایی‌های طرح

دارایی‌های مورد استفاده برای تأمین مالی تعهدات بازنشستگی واحد تجاری ارتباط نزدیکی با بدهی‌های پرداخت مزایا دارد زیرا آن‌ها در نهایت فراهم‌کننده نقدینگی برای تسویه بدهی‌ها در سررسید هستند. به منظور ارزیابی تأثیر این تعادل برای جریان‌های نقدی و ریسک‌های ایجاد شده برای واحد تجاری، استفاده‌کنندگان نیاز به درک این دارند که چگونه دارایی‌ها و بدهی‌ها با یکدیگر تعامل دارند. استاندارد گذاران دارایی‌های نگهداری شده برای تأمین مالی تعهدات بازنشستگی را از سایر دارایی‌های واحد تجاری تفکیک می‌کنند استاندارد حسابداری بین‌المللی شماره ۱۹ (IAS 19) طبقه مجزایی از دارایی‌ها تحت عنوان دارایی‌های طرح ایجاد کرده است. دارایی‌های طرح، دارایی‌هایی هستند که تنها به منظور پرداخت یا تأمین منابع مزایای بازنشستگی نگهداری می‌شوند و کاملاً از سایر ادعاهایی که در خصوص واحد تجاری مطرح شده است متمایز هستند. دارایی‌های طرح به ارزش منصفانه اندازه‌گیری می‌شوند و سپس از ارزش فعلی تعهدات مزایای بازنشستگی کسر می‌شوند تا خالص بدهی (یا دارایی) محاسبه شود. همچنین استاندارد آمریکا الزام نموده است که وضعیت تأمین مالی طرح بازنشستگی که از تفاوت بین ارزش منصفانه دارایی‌های طرح و تعهدات بازنشستگی حاصل می‌شود را در صورت وضعیت مالی کارفرما شناسایی شود. هیئت تدوین استاندارد حسابداری انگلستان^{۱۵} نیز استفاده از ارزش منصفانه را در استاندارد شماره ۱۷ انگلستان تشریح نموده است؛ این هیئت اعتقاد دارد که دلایل کافی برای استفاده از روش اندازه‌گیری دارایی‌های طرح به ارزش اکتوئری که معادل ارزش منصفانه نیست وجود ندارد، چرا که ارزش‌های بازار عینیت و قابلیت درک بالاتری نسبت به روش‌های دیگر دارد (بی‌چی^{۱۶}، ۲۰۰۹).

۳- پیشینه پژوهش

تحقیقات تجربی انجام شده کمتر به موضوع بررسی چالش‌های بکارگیری الزامات استانداردهای حسابداری پرداخته‌اند؛ عمده تحقیقات مربوط به استانداردهای حسابداری به بررسی تأثیرات پذیرش استانداردهای حسابداری بر مشخصه‌های مبتنی بر بازار، مشخصه‌های مبتنی بر حسابداری و مشخصه‌های مبتنی بر تحلیلگران پرداخته‌اند. در کشور ایران ۲ تحقیق غلامزاده ثقفی و همکاران (۱۳۹۸) و بهزادپور و رحمانی (۱۳۹۷) به ارزیابی پس از اجرای استاندارد حسابداری پرداخته‌اند؛ غلامزاده ثقفی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی با استفاده از رویکرد ارزیابی پس از اجرای استاندارد به ارزیابی اثربخشی استاندارد حسابداری تجدیدنظر شده شماره ۱۹ (ترکیب‌های تجاری) پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در مجموع، نیازهایی که بر اساس آن، استاندارد حسابداری شماره ۱۹ بازنگری شد برطرف گردیده، مسائل بااهمیتی که در روش اتحاد منافع وجود داشت حل

شده است و اجرای استاندارد بازنگری شده از نظر ذینفعان عملیاتی است، اما در راستای بهبود قابلیت مقایسه و قابلیت اتکا حوزه‌های مهمی وجود دارند که پتانسیل بهبود و اصلاح را دارند. همچنین، اطلاعات ترکیب‌های تجاری تهیه شده بر اساس استاندارد حسابداری تجدیدنظر شده شماره ۱۹ برای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی سودمند است و منافع حاصل از روش حسابداری جدید، بیش از هزینه تغییر تجزیه و تحلیل آن‌ها می‌باشد. همچنین بهزادپور و رحمانی (۱۳۹۷) به ارزیابی استاندارد حسابداری طرح‌های مزایای بازنشستگی (استاندارد ۲۷ حسابداری) پرداختند. نتایج بیانگر این است که استاندارد ۲۷ به اهداف تدوین آن دست یافته و فزونی منافع بر هزینه‌ها نیز توجیه‌کننده بکارگیری الزامات استاندارد است. از سوی دیگر استاندارد ۲۷ در صندوق‌های بازنشستگی کشور قابل اجرا است، اما لازم است برای سایر طرح‌های به جز مزایای بازنشستگی استانداردهای حسابداری مناسب تدوین شود. همچنین مشخص شد زیرساخت‌های حقوقی لازم برای بکارگیری استاندارد ۲۷ در کشور وجود ندارد؛ این بسترها را می‌توان به زیرساخت‌های محاسبات اکچواری، مسائل مالیاتی، ارزش منصفانه و مغایرت‌های قانونی و ساختاری طبقه‌بندی نمود.

در سطح بین‌المللی علاوه بر محققان حسابداری، بررسی پس از اجرای استانداردهای حسابداری عموماً به عنوان یکی از مراحل تدوین استاندارد توسط نهادهای مربوطه انجام می‌شود. بنیاد حسابداری مالی (FAF) به عنوان نهاد بررسی‌کننده استانداردهای تدوین شده توسط هیات تدوین استانداردهای مالی (FASB) و هیئت استانداردهای حسابداری دولتی (GASB) تاکنون استانداردهای ذیل را مورد بررسی قرار داده است:

جدول ۱- خلاصه ارزیابی پس از اجرای استاندارد توسط بنیاد حسابداری مالی

استاندارد مورد بررسی	سال	یافته‌های ارزیابی
حسابداری عدم اطمینان در مالیات بر درآمد (FIN 48)	۲۰۱۲	<ul style="list-style-type: none"> الزامات شناسایی و اندازه‌گیری به دلیل قضاوتی بودن با مشکل مواجه است. الزامات استاندارد قابل درک است اما به دلیل عدم ارائه رهنمودهای لازم و آموزش برای شرکت‌های کوچک‌تر قابلیت درک کمی دارد تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی و حساب‌برسان خواهان رهنمودهای برای بکارگیری الزامات استاندارد هستند
گزارشگری بخش‌ها (SFAS 131)	۲۰۱۳	<ul style="list-style-type: none"> تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی عموماً می‌توانند اطلاعات قابل اتکا در خصوص بخش‌ها ارائه کنند تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی و شاغلان حرفه با توجه به رهنمودهای ارائه شده می‌توان استاندارد را درک کرده آن را به کار گیرند.

یافته‌های ارزیابی	سال	استاندارد مورد بررسی
<ul style="list-style-type: none"> • رهنمودهای تعیین بخش‌های عملیاتی و تجمیع آن‌ها اغلب مشکل است که بخشی از آن به دلیل پیشرفت تکنولوژی و ماهیت مبتنی بر اصول این استاندارد است 		
<ul style="list-style-type: none"> • الزامات استاندارد عموماً قابل فهم و عملیاتی است اما در خصوص اندازه‌گیری ارزش‌های منصفانه، مشکلاتی در بکارگیری برخی الزامات آن وجود دارد. • چالش‌های بکارگیری استاندارد برای شرکت‌های کوچک و متوسط قابل توجه است. 	۲۰۱۳	ترکیب‌های تجاری (SFAS 141)
<ul style="list-style-type: none"> • بیشتر الزامات استاندارد عملیاتی است ولی در خصوص تخصیص مالیات بین دوره‌ها، حسابداری انتقال دارایی‌ها در درون شرکت و عدم شناسایی بدهی مالیاتی معوق برای تفاوت‌های موقت سودی که قرار است به طور نامحدود در شرکت‌های فرعی خارجی سرمایه‌گذاری مجدد شود چالش‌های جدی وجود دارد. • شرکت‌های کوچک و متوسط مشکلات بیشتری در بکارگیری الزامات استاندارد دارند 	۲۰۱۳	حسابداری مالیات بر درآمد (SFAS 109)
<ul style="list-style-type: none"> • بیشتر الزامات استاندارد عملیاتی است اما کاربرد برخی الزامات آن برای انواع خاصی از واحدها (به خصوص طرح‌های مزایای بازنشستگی، سازمان‌های غیرانتفاعی و شرکت‌های سهامی خاص) با چالش‌های جدی مواجه است. • چالش‌هایی در خصوص ارزش‌گذاری‌هایی که نیاز به قضاوت دارد، بازارهای فعال در خصوص آن وجود ندارد و الزامات اندازه‌گیری کاربردهای ناسازگار دارند، وجود دارد. • رهنمودهایی در خصوص بکارگیری چارچوب ارزش منصفانه برای دارایی‌ها و بدهی‌های غیر مالی، تکنیک‌های محاسبه ارزش منصفانه و تعیین فعالان بازار و الزامات افزایش مجدد معیارهای ارزش‌های منصفانه وجود ندارد. 	۲۰۱۴	اندازه‌گیری ارزش منصفانه (SFAS 157)
<ul style="list-style-type: none"> • برای شرکت‌های سهامی عام، استاندارد به طور کلی قابل فهم است و می‌تواند برای مقاصد مورد نظر به کار گرفته و منجر به اطلاعات قابل اتکا گردد ولی به دلیل پیچیدگی ابزارهای مالی و لزوم استفاده از متخصصان برون‌سازمانی، درک و بکارگیری استاندارد برای شرکت‌های سهامی خاص مشکل است. • تمام شرکت‌ها در خصوص فهم و بکارگیری حوزه‌های خاصی از استاندارد با چالش‌هایی مواجه هستند. • ابزارهای مالی مورد استفاده در معاملات SBC اغلب پیچیده بوده و شامل ویژگی‌های متعددی هستند. 	۲۰۱۴	پرداخت مبتنی بر سهام (SFAS 123)
<ul style="list-style-type: none"> • استاندارد قابل فهم است و می‌تواند برای مقاصد مورد نظر به کار گرفته شده و امکان گزارش قابل اتکا در خصوص منافع غیرکنترلی را فراهم آورد. • وقتی ساختار سرمایه شرکت فرعی پیچیده باشد و سود یا زیان به تناسب قابل تسهیم نباشد الزامات استاندارد برای تخصیص سود یا زیان خالص بین شرکت اصلی و سهامداران اقلیت مبهم، ناکافی و دشوار است. 	۲۰۱۵	منافع غیرکنترلی در صورت‌های مالی تلفیقی (SFAS 160)

یافته‌های ارزیابی	سال	استاندارد مورد بررسی
<ul style="list-style-type: none"> • استاندارد قابل فهم بوده و می‌تواند برای مقاصد مورد نظر به کار گرفته شده و امکان گزارش اطلاعات قابل اتکا را فراهم آورد. • تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی با الزامات استاندارد آشنا شده و شرکت‌های با ساختارهای ساده سرمایه می‌توانند به راحتی آن‌ها را بکار گیرند در مقابل شرکت‌های با ساختارهای سرمایه پیچیده به دلیل پیچیدگی ابزارهای مالی با چالش مواجه هستند. • استاندارد عملیاتی است. 	۲۰۱۵	سود هر سهم (SFAS 128)
<ul style="list-style-type: none"> • به طور کلی استاندارد موارد مورد انتظار را حل و فصل کرده است. • وقتی مبالغ تعهدات رفع آلودگی قابل توجه است، استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی اطلاعات آن را در تجزیه و تحلیل خود گنجانده و بنابراین اطلاعات مربوط به تعهدات رفع آلودگی برای تصمیمات استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی مفید است. • به طور کلی، بیانیه ۴۹ عملیاتی است. باید در نظر بگیریم که اندازه گیری تعهدات مربوط به رفع آلودگی مانند هر برآورد حسابداری دیگر نیاز به قضاوت دارد ولی که تعهدی که اندازه گیری آن دشوار است نباید مانعی برای تخمین آگاهانه دولت در مورد هزینه‌های آینده باشد. 	2016	حسابداری و گزارشگری مالی برای تعهدات رفع آلودگی (GAS49)

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همچنین در خصوص استانداردهای بین‌المللی حسابداری هیات استانداردهای بین‌المللی حسابداری وظیفه ارزیابی پس از اجرای استاندارد را بر عهده گرفته است که تاکنون برخی از گزارشات آن منتشر شده است:

جدول ۲- خلاصه ارزیابی پس از اجرای استاندارد توسط هیات استانداردهای بین‌المللی حسابداری

یافته‌های ارزیابی	سال	عنوان استاندارد	استاندارد
<ul style="list-style-type: none"> • بیشتر تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی بر این باورند الزامات تلفیق واضح و آسان است. • برخی تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی در خصوص چگونگی ارائه و افشای تلفیق‌ها مطمئن نیستند. • تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی و حساب‌برسان، تعیین زمان تجمع بخش‌های عملیاتی و تعیین مدیران عملیاتی در عمل مشکل می‌دانند. • هنگام تعیین اینکه آیا یک خرید شامل یک ترکیب تجاری است چالش- 	۲۰۱۳	بخش‌های عملیاتی	IFRS 8
<ul style="list-style-type: none"> • هنگام تعیین اینکه آیا یک خرید شامل یک ترکیب تجاری است چالش- 	۲۰۱۵	ترکیب‌های	IFRS 3

استاندارد	عنوان استاندارد	سال	یافته‌های ارزیابی
	تجاری		هایی وجود دارد • اندازه‌گیری ارزش منصفانه در برخی حوزه‌ها با چالش‌هایی جدی مواجه است.
IFRS 13	اندازه‌گیری ارزش منصفانه	2018	اطلاعات ایجاد شده توسط استاندارد برای کاربران صورت‌های مالی مفید است؛ برخی از حوزه‌های استاندارد عمدتاً در زمینه‌هایی که نیاز به قضاوت وجود دارد با چالش‌های اجرایی همراه است. با این حال، شواهد نشان می‌دهد که برای حل این چالش‌ها اقداماتی در حال شکل‌گیری است. • هیچ هزینه غیرمنتظره‌ای برای استفاده از استاندارد حاصل نشده است.

منبع: یافته‌های پژوهشگر

از سوی دیگر، بررسی تحقیقات انجام شده در ایران نشان می‌دهد تحقیقات محدودی در خصوص حسابداری طرح‌های مزایای بازنشستگی و صندوق‌های بازنشستگی انجام شده است. رحمانی و بیاتی (۱۳۹۰) یکنواختی گزارشگری طرح‌های بازنشستگی در صورت‌های مالی شرکت‌ها را ارزیابی نموده و لزوم تدوین یک استاندارد جدید در این زمینه را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها از طریق پرسشنامه و کسب دیدگاه بعضی از صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران تهیه و یا استفاده از صورت‌های مالی نشان دادند که در گزارشگری طرح‌های بازنشستگی در صورت‌های مالی کارفرما یکنواختی وجود ندارد و شرکت‌ها از شناخت، بیشتر از افشا استفاده می‌کنند؛ با این وجود نارسایی‌هایی در نحوه شناخت و افشا وجود دارد. همچنین از دید استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی ارائه اطلاعات طرح‌های بازنشستگی سودمند است. بنابراین به طور کلی به اعتقاد آن‌ها تدوین یک استاندارد جدید در این زمینه ضرورت دارد.

صفائی‌فر و مدرس (۱۳۸۸) به بررسی آثار به‌کارگیری استاندارد ۲۷ حسابداری بر تصمیمات استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی سازمان تأمین اجتماعی پرداختند. آن‌ها از طریق توزیع پرسشنامه نشان دادند که این استاندارد بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان مؤثر بوده است. به طور کلی اطلاعات ارائه شده مطابق استاندارد ۲۷ در ارزیابی توانایی پرداخت تعهدات آتی سازمان تأمین اجتماعی و ارزیابی عملکرد طرح و فراهم کردن امکان نظارت عمومی نسبت به الزامات سابق گزارشگری مؤثرتر است ولی در زمینه تعیین راهبردها و خط‌مشی‌های طرح تأثیری ندارد. پورموسی و خالقی (۱۳۹۲) به بررسی تعادل بین منابع و مصارف طرح‌های بازنشستگی با استفاده از دانش اکچوئری پرداختند. انجام یک تحقیق موردی در یکی از صندوق‌های بازنشستگی کشور، با

استفاده از محاسبات اکچوئری و بر اساس مدل طرح‌های کارفرما پشتیبان، نشان‌دهنده کسری منابع به مصارف صندوق می‌باشد. دیگر بهزادپور و رحمانی (۱۳۹۸) به ارزیابی سودمندی اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی صندوق‌های بازنشستگی پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که فرمت صورت‌های مالی، ترتیب ارائه اجزای آن، اندازه‌گیری تعهدات مزایای بازنشستگی و حقیقه‌های دریافتی، نحوه ارائه کسری صندوق‌ها و یادداشت‌های پیوست سودمند است اما نحوه اندازه‌گیری و افشای سرمایه‌گذاری‌ها سودمند نیست. یکی از نکات مهمی که توسط مخالفان مطرح شده مشخص نبودن کیفیت افزایش خالص دارایی‌های طرح و وضعیت نقدینگی صندوق‌ها است. همچنین پاسخ‌دهندگان معتقدند که ساختار گزارش، نرخ‌ها و روش‌های مورد استفاده در محاسبات اکچوئری قابل درک نیست؛ تشریح جنبه‌های اصولی محاسبات اکچوئری، ذکر نمونه، تعیین فرمت گزارش اکچوئری و اطلاعات ارائه شده در آن و همچنین افشای گسترده موجب افزایش قابلیت درک استفاده‌کنندگان می‌شود. همچنین در تحقیقی بهزادپور و رحمانی (۱۳۹۹) در تحقیقی دیگر به بررسی چالش‌های اجرایی الزامات استاندارد حسابداری طرح‌های مزایای بازنشستگی پرداختند. یافته‌های پژوهش بیانگر این است که تمام الزامات اندازه‌گیری و افشای استاندارد ۲۷ عملیاتی هستند و تنها محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری در شرکت‌های غیر بورسی دشوار است که دلیل آن نبود زیرساخت‌ها و بسترهای لازم در کشور است. همچنین تمامی الزامات قابل فهم بوده و به جز الزامات محاسبه ارزش فعلی مزایای بازنشستگی مبتنی بر اکچوئری برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار هستند. از سوی دیگر محاسبه ارزش منصفانه خالص دارایی‌ها و نحوه طبقه‌بندی دارایی‌ها و بدهی‌ها منجر به بازنمایی درست اطلاعات مربوطه نمی‌شود. همچنین در تمامی جنبه‌های مورد بررسی، الزامات استاندارد ۲۷ کافی نیست.

۴- روش‌شناسی تحقیق

رویکرد این پژوهش استقرایی بوده و در دسته پارادایم انتقادی قرار می‌گیرد. روش پژوهش به صورت ترکیبی از روش کیفی و کمی می‌باشد. بدین صورت که داده‌های پژوهش با استفاده از بررسی صورت‌های مالی و گزارش حسابرس و همچنین دو ابراز پرسشنامه و مصاحبه گردآوری شده است؛ دلیل استفاده از روش ترکیبی کیفی و کمی این است که در صورت استفاده پرسشنامه‌ها افراد در پاسخ دادن محدود شده و آن‌ها ملزم به پاسخگویی بر مبنای پاسخ‌های ارائه شده هستند. در مقابل، رویکرد کیفی، پاسخ‌دهندگان را برای پاسخگویی به سؤالات ارائه شده آزاد می‌گذارد با این وجود استفاده از روش کیفی به تنهایی، مسئله قابلیت انتقال داده‌ها را افزایش می‌دهد؛ در

مقابل تعداد محدودی از افراد در مصاحبه شرکت می‌کنند و یافته‌های تحقیق را قابلیت تعمیم کمتری دارد (موستامیل^{۱۸}، ۲۰۰۹).

۵- جمع‌آوری داده‌ها

این پژوهش در دو فاز کلی انجام شده است؛ فاز اول بررسی این موضوع که با وجود گذشت ۷ دوره گزارشگری طی (سال‌های ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۸) از زمان اجرایی شدن استاندارد، واحدهای تجاری مشمول تا چه میزان الزامات استاندارد را به درستی اجرا کرده‌اند؛ در این بخش صورت‌های مالی و گزارش حسابرس واحدهای تجاری پذیرفته شده در بازار سرمایه مرتبط با ۴ صندوق بازنشستگی کارکنان صنعت نفت، مخابرات، بانک‌ها و ملی مس که اطلاعات طی سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۸ در دسترس بود مورد بررسی قرار گرفت. همچنین از متغیرهای وجود بند حسابرس در خصوص تعهدات مزایای بازنشستگی و رعایت الزامات افشا مشخص شده در استاندارد به عنوان شاخصه‌های اجرایی شدن استاندارد استفاده شده است. لیست شرکت‌های مورد بررسی در جدول ۳ ارائه شده است:

جدول ۳- لیست شرکت‌های مورد بررسی

ردیف	نام شرکت	نحوه اداره طرح
1	بانک تجارت	چند کارفرمایی
2	بانک صادرات ایران	چند کارفرمایی
3	بانک ملت	چند کارفرمایی
4	صنایع مس ایران	یک کارفرمایی
5	مخابرات ایران	یک کارفرمایی
6	پالایش نفت بندرعباس	چند کارفرمایی
7	پالایش نفت تبریز	چند کارفرمایی
8	پالایش نفت تهران	چند کارفرمایی
9	پالایش نفت لاوان	چند کارفرمایی
10	پالایش نفت اصفهان	چند کارفرمایی
11	گسترش نفت و گاز پارسیان	چند کارفرمایی
12	نفت پاسارگاد	چند کارفرمایی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در فاز دوم به بررسی چالش‌های موجود در عملیاتی شدن الزامات استاندارد مورد بررسی قرار گرفته است به این منظور از مربوط به مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری شامل

مدیران مالی و اساتید دانشگاهی و حسابرسان مستقل می‌باشد؛ در این خصوص، هدف اصلی کسب نظرات افرادی است که از نظر تجربه و تخصص و ارتباط با موضوع، واجد صلاحیت باشند؛ بنابراین نمونه‌گیری از جامعه آماری در این آزمون‌ها چندان مصداق نداشته و صرفاً ویژگی خبرگی افراد در حسابداری، حسابرسی و انجام کار پژوهشی و مشارکت در تدوین استاندارد در حوزه حسابداری مزایای بازنشستگی ملاک است. در خصوص مصاحبه‌ها روش نمونه‌گیری هدفمند^{۱۹} و نمونه‌گیری گلوله برفی یا زنجیره‌ای^{۲۰} مورد استفاده گردید؛ بدین صورت که ابتدا تعدادی از اشخاص صاحب‌نظر و دارای تحصیلات و تجربه کافی مرتبط با موضوع، انتخاب گردید و در پایان مصاحبه از آن‌ها درخواست شد که سایر افراد مطلع و صاحب‌نظر در خصوص موضوع تحقیق را معرفی نمایند. در خصوص کفایت افراد مصاحبه‌شونده، رسیدن به حداکثر اطلاعات در خصوص پدیده مورد بررسی یا شباع^{۲۱} به عنوان نقطه پایان در نظر گرفته شده است؛ این حالت زمانی رخ می‌دهد که داده بیشتری که سبب توسعه، تعدیل، بزرگتر شدن یا اضافه شدن به تئوری موجود گردد به پژوهش وارد نشود (گردی^{۲۲}، ۱۹۹۸). برخی از محققان حوزه پدیدارشناسی همچون کرسول^{۲۳} (۲۰۱۵) اندازه نمونه ۵ تا ۲۵ مشارکت‌کننده را برای تحقیقات پدیدارشناسی کافی می‌داند. در این راستا با انجام ۱۴ مصاحبه مرحله اشباع تحقق یافت و پس از آن نیز ۳ مصاحبه تکمیلی صورت گرفت (۱۰ متخصص مالی و حسابرسی و ۷ متخصص اکچوئری). همچنین پرسشنامه دیجیتال به افراد مشخص و خبره ارسال شده تعداد ۶۲ پرسشنامه دریافت و جهت تحلیل مورد استفاده قرار گرفت. در جدول ۴ آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه‌ها ارائه شده است.

جدول ۴- آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه‌ها

رشته تحصیلی	تعداد	تحصیلات	تعداد	حوزه فعالیت	تعداد	میزان سابقه کار	تعداد
حسابداری	۶۱	لیسانس	۱	مدیریت مالی	۵	کمتر از ۵	۷
مدیریت مالی	۱	فوق لیسانس	۱۶	مدیریت سرمایه‌گذاری	۵	۵ تا ۱۰ سال	۲۱
اقتصاد	-	دانشجوی دکترا	۲۱	حسابرسی	۲۲	۱۱ تا ۱۵ سال	۱۴
سایر	-	دکترا	۲۴	حسابداری	۲۷	۱۶-۲۰	۴
				سایر	۳	بیش از ۲۰	۱۶
جمع	62	-	۶۲	-	۶۲	-	۶۲

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۶- تجزیه و تحلیل

همانطور که اشاره شده، این پژوهش در دو فاز کلی انجام گرفته است؛ فاز اول به منظور بررسی اجرایی شدن استاندارد توسط واحدهای تجاری مشمول، از آزمون توزیع دو جمله‌ای استفاده شده است؛ در خصوص تحلیل فاز دوم، برای تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها از روش تحلیل محتوا و در بخش تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها برای سؤالات طیف لیکرت پنج گزینه‌ای از تکنیک دلفی فازی استفاده شده است. همچنین به منظور بررسی منظور بررسی روایی محتوایی، سؤالات پرسشنامه با رویه‌های عمل مورد استفاده توسط نهادهای پیشروی تدوین استانداردهای حسابداری و مطالعات دانشگاهی داخلی مطابقت و همچنین با مشورت از متخصصین حوزه روش‌شناسی و آمار و اساتید محترم راهنما و مشاور تعدیل شده است. به منظور سنجش روایی ساختاری نیز نظرات متخصصین فوق‌الاشاره در خصوص ساختار پرسشنامه اخذ گردید. در خصوص پایایی پرسشنامه تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد؛ هر چه مقدار آلفا به یک نزدیک‌تر باشد پایایی بیشتر است. ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه برابر با ۰/۹۴۶ می‌باشد. همچنین به منظور بررسی پایایی مصاحبه تعدادی از مصاحبه‌ها به فردی مستقل داده شد و دو کدگذاری انجام شده با یکدیگر مقایسه و تعداد موارد مشابه و مغایر استخراج گردید.

۷- یافته‌های پژوهش

۷-۱- بررسی رعایت استاندارد توسط واحدهای تجاری مشمول مزایای معین

به منظور بررسی رعایت استاندارد از متغیرهای وجود بند حسابرس در خصوص تعهدات مزایای بازنشستگی و رعایت الزامات افشا مشخص شده در استاندارد به عنوان شاخصه‌های اجرایی شدن استاندارد استفاده شده است. بدین صورت که رعایت استاندارد ۳۳ و عدم رعایت آن به عنوان دو مؤلفه در برابر یکدیگر مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند.

$$\begin{cases} H_0: p = q \\ H_1: p \neq q \end{cases}$$

جدول ۵- نتایج تجزیه و تحلیل آزمون نسبت دوجمله‌ای معیارهای رعایت استاندارد

ردیف	شاخصه رعایت استاندارد	رعایت استاندارد	تعداد	درصد مشاهدات	درصد مورد انتظار	سطح معنی داری آزمون	نتیجه																																																																																																																															
1	وجود بند حسابرسی	عدم رعایت	30	42%	50%	0/195	تفاوت معنی داری ندارد.																																																																																																																															
		رعایت	42	58%				2	شناسایی ذخیره تعهدات مزایای معین	رعایت	54	75%	50%	0/000	رعایت	عدم رعایت	18	25%	4	افشای مبالغ پرداخت شده در سال جاری	رعایت	60	83%	50%	0/000	رعایت	عدم رعایت	12	17%	5	افشای مبلغ ذخیره گرفته شده	عدم رعایت	38	53%	50%	0/724	تفاوت معنی داری ندارد.	رعایت	34	47%	6	افشای تعداد کارکنان مشمول	رعایت	71	99%	50%	0/000	رعایت	عدم رعایت	1	1%	7	افشای تعداد بازنشستگان که مزایای آنها تعلق گرفته است	عدم رعایت	46	64%	50%	0/024	عدم رعایت	رعایت	26	36%	8	انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری	عدم رعایت	62	86%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	10	14%	9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%
2	شناسایی ذخیره تعهدات مزایای معین	رعایت	54	75%	50%	0/000	رعایت																																																																																																																															
		عدم رعایت	18	25%				4	افشای مبالغ پرداخت شده در سال جاری	رعایت	60	83%	50%	0/000	رعایت	عدم رعایت	12	17%	5	افشای مبلغ ذخیره گرفته شده	عدم رعایت	38	53%	50%	0/724	تفاوت معنی داری ندارد.	رعایت	34	47%	6	افشای تعداد کارکنان مشمول	رعایت	71	99%	50%	0/000	رعایت	عدم رعایت	1	1%	7	افشای تعداد بازنشستگان که مزایای آنها تعلق گرفته است	عدم رعایت	46	64%	50%	0/024	عدم رعایت	رعایت	26	36%	8	انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری	عدم رعایت	62	86%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	10	14%	9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%						
4	افشای مبالغ پرداخت شده در سال جاری	رعایت	60	83%	50%	0/000	رعایت																																																																																																																															
		عدم رعایت	12	17%				5	افشای مبلغ ذخیره گرفته شده	عدم رعایت	38	53%	50%	0/724	تفاوت معنی داری ندارد.	رعایت	34	47%	6	افشای تعداد کارکنان مشمول	رعایت	71	99%	50%	0/000	رعایت	عدم رعایت	1	1%	7	افشای تعداد بازنشستگان که مزایای آنها تعلق گرفته است	عدم رعایت	46	64%	50%	0/024	عدم رعایت	رعایت	26	36%	8	انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری	عدم رعایت	62	86%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	10	14%	9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																	
5	افشای مبلغ ذخیره گرفته شده	عدم رعایت	38	53%	50%	0/724	تفاوت معنی داری ندارد.																																																																																																																															
		رعایت	34	47%				6	افشای تعداد کارکنان مشمول	رعایت	71	99%	50%	0/000	رعایت	عدم رعایت	1	1%	7	افشای تعداد بازنشستگان که مزایای آنها تعلق گرفته است	عدم رعایت	46	64%	50%	0/024	عدم رعایت	رعایت	26	36%	8	انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری	عدم رعایت	62	86%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	10	14%	9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																												
6	افشای تعداد کارکنان مشمول	رعایت	71	99%	50%	0/000	رعایت																																																																																																																															
		عدم رعایت	1	1%				7	افشای تعداد بازنشستگان که مزایای آنها تعلق گرفته است	عدم رعایت	46	64%	50%	0/024	عدم رعایت	رعایت	26	36%	8	انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری	عدم رعایت	62	86%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	10	14%	9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																							
7	افشای تعداد بازنشستگان که مزایای آنها تعلق گرفته است	عدم رعایت	46	64%	50%	0/024	عدم رعایت																																																																																																																															
		رعایت	26	36%				8	انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری	عدم رعایت	62	86%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	10	14%	9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																																		
8	انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری	عدم رعایت	62	86%	50%	0/000	عدم رعایت																																																																																																																															
		رعایت	10	14%				9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																																													
9	افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت																																																																																																																															
		رعایت	3	4%				10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	8	11%	11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																																																								
10	کسری یا مازاد طرح	عدم رعایت	64	89%	50%	0/000	عدم رعایت																																																																																																																															
		رعایت	8	11%				11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	3	4%	12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																																																																			
11	شناسایی خالص مخارج مالی مربوط به خالص بدهی (دارایی) طرح	عدم رعایت	69	96%	50%	0/000	عدم رعایت																																																																																																																															
		رعایت	3	4%				12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	2	3%	13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																																																																														
12	شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	عدم رعایت	70	97%	50%	0/000	عدم رعایت																																																																																																																															
		رعایت	2	3%				13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت	رعایت	53	74%	14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																																																																																									
13	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند.	عدم رعایت	19	26%	50%	0/000	رعایت																																																																																																																															
		رعایت	53	74%				14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت	رعایت	11	15%																																																																																																																				
14	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان	عدم رعایت	61	85%	50%	0/000	عدم رعایت																																																																																																																															
		رعایت	11	15%																																																																																																																																		

منبع: یافته‌های پژوهشگر

تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از آزمون دوجمله‌ای شاخصه‌های رعایت استاندارد حسابداری مزایای بازنشستگی بیانگر این است که معیارهای وجود بند حسابرسی و افشای مبلغ ذخیره گرفته شده با توجه به این که سطح معنی‌داری آن‌ها بیشتر از ۵ درصد می‌باشد قابل نتیجه‌گیری به منظور تعیین رعایت یا عدم رعایت استاندارد توسط واحدهای تجاری مورد بررسی نیست. همچنین در خصوص معیارهای شناسایی ذخیره تعهدات مزایای معین، افشای مبالغ پرداخت شده در سال جاری و افشای تعداد کارکنان مشمول مشخص شد به ترتیب ۷۵ درصد، ۸۳ درصد و ۹۹ درصد از سال شرکت‌های مشاهده شده شاخصه‌های یاد شده را رعایت کرده‌اند ولی با توجه به عدم رعایت شاخصه‌های انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری، افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری، کسری یا مازاد طرح، شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح و غیره استاندارد حسابداری مزایای بازنشستگی از زمان اجرایی شدن به درستی عملیاتی نشده است و همان مواردی هم که همچون شناسایی ذخیره تعهدات مزایای معین، افشای مبالغ پرداخت شده در سال جاری مواردی بوده که صندوق‌های بازنشستگی مربوطه اعلام کرده است و واحد تجاری با توجه به آن ذخیره شناسایی کرده است و متناسب با آنچه که الزامات استاندارد نبوده است. به طوری که از بین شرکت‌های مورد بررسی صرفاً ۴ شرکت پالایش نفت تبریز (۱۳۹۴-۱۳۹۸)، پالایش نفت اصفهان (۱۳۹۶-۱۳۹۸)، مخابرات ایران (۱۳۹۳-۱۳۹۸) و شرکت صنایع مس ایران (۱۳۹۷-۱۳۹۸) اقدام به انجام محاسبات اکچوئری نموده‌اند.

۲-۷- بررسی چالش‌های اندازه‌گیری و افشای استاندارد

جنبه‌های مختلف الزامات اندازه‌گیری و افشای استاندارد ۳۳ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و چالش‌های اجرایی آن استخراج گردید.

• اندازه‌گیری مزایای کارکنان

یافته‌های حاصل از تحلیل پرسشنامه‌ها بیانگر این است که الزامات اندازه‌گیری مزایای کارکنان قابل فهم بوده، از کارایی لازم برخوردار است و منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود؛ در مقابل پاسخ‌دهندگان الزامات ارائه شده در استاندارد را در خصوص اندازه‌گیری مزایای کارکنان را کافی نمی‌دانند.

همچنین مصاحبه‌شوندگان معتقدند که این الزامات برای اندازه‌گیری مزایای کارکنان و همچنین انتساب آن‌ها به دوره‌های جاری و گذشته کافی نیست؛ در مصاحبه‌های انجام شده، بسیاری از کارشناسان بر این باور بودند که مهمترین مسئله در اندازه‌گیری مزایای کارکنان مسئله محاسبات اکچوئری است که اگر درست انجام نشود وضعیت تعهدات واحد تجاری مشخص نمی‌شود چرا که

واحد تجاری با استفاده از مفروضات اکچوئری، احتمال پرداخت این تعهدات در دوره‌های آتی را ارزیابی می‌کند؛ آن‌ها معتقدند الزامات استاندارد برای کشورهای تعیین شده است که دارای شرایط پایدار می‌باشند و شرایط کشور در حال حاضر از حیث متغیرهای اقتصادی ناپایدار بوده و نیاز به تدوین الزاماتی متناسب با شرایط موجود کشور وجود دارد. همچنین دخالت‌های مستقیم و غیرمستقیم دولت در زمینه سیاست‌های بازنشستگی شرایط پیش‌بینی مزایای بازنشستگی را با مشکل مواجه کرده است.

جدول ۶- سؤالات و نتایج آزمون ارزیابی الزامات اندازه گیری مزایای بازنشستگی کارکنان با استفاده از روش دلفی فازی

سؤالات مربوط به الزامات اندازه گیری مزایای کارکنان	میانگین فازی	میانگین قطعی	نتیجه
الزامات قابل فهم است	(۰/۹۰۱, ۰/۷۴۶, ۰/۵)	۰/۷۱۶	تائید
برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار است	(۰/۸۸۵, ۰/۷۳۸, ۰/۴۹۲)	۰/۷۰۵	تائید
منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود.	(۰/۹۲۱, ۰/۷۵۴, ۰/۵۰۴)	۰/۷۲۶	تائید
استاندارد ۳۳ تمام الزامات را ارائه نموده است	(۰/۸۶۱, ۰/۶۶۳, ۰/۴۲۵)	۰/۶۴۹	رد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

• تعیین سود و زیان و محاسبات اکچوئری

یافته‌های حاصل از تحلیل پرسشنامه‌ها بیانگر این است که الزامات اندازه‌گیری مزایای کارکنان قابل فهم بوده و منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود ولی از کارایی لازم برخوردار نیست؛ در مقابل پاسخ‌دهندگان الزامات ارائه شده در استاندارد را در خصوص اندازه‌گیری مزایای کارکنان را کافی نمی‌دانند. همچنین الزامات استاندارد در خصوص محاسبات اکچوئری قابل تفسیر و منجر به ایجاد تفاوت در محاسبات اکچوئری نمی‌باشد.

مطابق نظر مصاحبه‌شوندگان، الزامات کافی در خصوص محاسبات اکچوئری ارائه نشده است؛ البته انتظار نمی‌رود که در استانداردهای حسابداری به روش‌های ریز محاسبات اکچوئری پرداخته شود اما مشکل اینجاست که در ایران زیرساخت‌های لازم در خصوص محاسبات اکچوئری همچون استاندارد اکچوئری، نهاد اکچوئری ۲۴ یا تنظیم‌گر مقررات و انجمن‌های حرفه‌ای که این روش‌ها تبیین کند وجود ندارد. در استانداردهای بین‌المللی حسابداری این روش‌ها تشریح نشده است چرا که این الزامات در استانداردهای اکچوئری بیان شده است و می‌توانند بر اساس آن محاسبات لازم را انجام و حسابرسی نمایند. از این رو، هر کس بر اساس سطح دانش و معلومات خود محاسبات را انجام می‌دهد؛ به بیانی دیگر محاسبات بر اساس قضاوت افراد صورت می‌گیرد.

جدول ۷- سؤالات و نتایج آزمون ارزیابی الزامات تعیین سود و زیان و محاسبات اکچوئری با استفاده از

روش دلفی فازی

نتیجه	میانگین قطعی	میانگین فازی	سؤالات مربوط به الزامات تعیین سود و زیان و محاسبات اکچوئری
تائید	۰/۷۵۳	(۰/۵۳, ۰/۷۸, ۰/۹۵)	الزامات قابل فهم است
رد	۰/۵۷۹	(۰/۳۴۵, ۰/۵۸۷, ۰/۸۰۶)	برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار است
تائید	۰/۷۲	(۰/۴۹, ۰/۷۴, ۰/۹۲)	منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود.
رد	۰/۶۷۲	(۰/۴۴, ۰/۶۸, ۰/۹)	استاندارد ۳۳ تمام الزامات را ارائه نموده است
رد	۰/۶۶۱	(۰/۴۳, ۰/۶۸, ۰/۸۸)	قابل تفسیر بودن و پیچیدگی الزامات استاندارد ۳۳ باعث ایجاد تفاوت در محاسبات اکچوئری شده است

منبع: یافته‌های پژوهشگر

- **ارزیابی الزامات مربوط به نرخ تنزیل تعهدات و محاسبه بازده مورد انتظار دارایی‌ها**
 نتایج تحلیل پرسشنامه نشان می‌دهد که الزامات استاندارد قابل فهم، از کارایی لازم برخوردار بوده و منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود، همچنین الزامات استاندارد قابل تفسیر و منجر به ایجاد تفاوت در اندازه گیری نرخ تنزیل نمی‌باشد؛ در مقابل پاسخ‌دهندگان الزامات ارائه شده در استاندارد را در خصوص اندازه گیری مزایای کارکنان را کافی ندانسته و استفاده از نرخ تنزیل اسمی را مناسب نمی‌دانند.
 مصاحبه‌شوندگان در این خصوص معتقدند که استانداردگذاران بدون توجه به شرایط ناپایدار اقتصاد کشور، استفاده از نرخ اوراق مشارکت را الزام کرده است؛ در صورتی شاید استفاده از این نرخ برای کشورهای با ثبات اقتصادی مناسب باشد ولی با توجه به شرایط کشور این نرخ پذیرفتنی نیست و منجر به شناسایی تعهدات و ذخیره زیاد برای واحد تجاری می‌شود. از سویی دیگر با توجه به اینکه از این نرخ برای استفاده از بازده مورد انتظار دارایی‌ها استفاده می‌شود بین بازده واقعی سرمایه‌گذاری‌ها و بازده مورد انتظار همواره تفاوت معنی‌داری بوجود می‌آید. یکی دیگر از مشکلات استفاده از نرخ اوراق مشارکت دولتی این است که در طی دوره‌های زمانی حتی کوتاه‌مدت تغییرات زیادی در نرخ‌های اوراق مشارکت دولتی قابل مشاهده است. برخی دیگر از مصاحبه‌شوندگان معتقدند استفاده از نرخ اوراق مشارکت یکنواختی بین واحدهای تجاری در تنزیل مزایای بازنشستگی را بیشتر می‌کند.

جدول ۸- سؤالات و نتایج آزمون ارزیابی الزامات تعیین نرخ تنزیل با استفاده از روش دلفی فازی

نتیجه	میانگین قطعی	میانگین فازی	سؤالات مربوط به الزامات تعیین نرخ تنزیل
تائید	۰/۷۱۸	(۰/۴۹۶, ۰/۷۴۶, ۰/۹۱۳)	الزامات قابل فهم است
تائید	۰/۷۱۷	(۰/۵۱۲, ۰/۷۳۱, ۰/۹۲۲)	برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار است
تائید	۰/۷۷۹	(۰/۵۸۷, ۰/۸۲۹, ۰/۹۲۱)	منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود.
رد	۰/۵۴۲	(۰/۳۴۹, ۰/۵۶, ۰/۷۱۸)	استاندارد ۳۳ تمام الزامات را ارائه نموده است
رد	۰/۵۰۳	(۰/۲۷۴, ۰/۵۰۴, ۰/۷۳)	قابل تفسیر بودن و پیچیدگی الزامات باعث ایجاد تفاوت در اندازه‌گیری نرخ تنزیل شده است.
رد	۰/۵۲۱	(۰/۳۲۵, ۰/۵۲۴, ۰/۷۱۴)	استفاده از نرخ تنزیل اسمی در کشور ایران مناسب می‌باشد.
رد	۰/۵۴۸	(۰/۳۱۳, ۰/۵۴۸, ۰/۷۸۲)	با توجه به بازار اوراق با درآمد ثابت در کشور ایران استفاده از نرخ بازده اوراق مشارکت برای تعیین بازده مورد انتظار سرمایه‌گذاری را مناسب می‌دانید.

منبع: یافته‌های پژوهشگر

• ارزیابی الزامات مربوط به محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح

نتایج حاصل از تحلیل پرسشنامه نشان می‌دهد که الزامات استاندارد ۳۳ برای محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح قابل فهم بوده، برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار و منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود؛ ولی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه معتقدند استاندارد ۳۳ تمام الزامات لازم را برای محاسبه ارزش منصفانه ارائه نداده است، همچنین الزامات ارائه شده در استاندارد قابل تفسیر و منجر به ایجاد تفاوت در محاسبات ارزش منصفانه نمی‌باشد. در این مورد نتایج تحلیل مصاحبه نیز بیان می‌دارد که اکثر متخصصان مالی نیز بر این باورند الزامات استاندارد ۳۳ مشکلی جدی ندارد بلکه زیرساخت‌های لازم برای انجام محاسبات در کشور وجود ندارد؛ زیرساخت‌های همچون نبود بازار فعال در برخی از دارایی‌ها، غیر قابل اتکا بودن برخی از قیمت‌ها با توجه به چند نرخ بودن، سطح نامناسب سطح کارایی بازارها که در برخی از شرایط قیمت‌های نامعقول را ارائه می‌کند و نبود یا کمبود متخصصین و کارشناسان ارزش‌گذاری مانند دارایی‌های نامشهود و غیره.

همچنین در خصوص زمان‌بر بودن و پرهزینه بودن اندازه‌گیری ارزش منصفانه نتایج تحلیل پرسشنامه نشان می‌دهد که اندازه‌گیری ارزش منصفانه دارایی‌ها در عمل زمان‌بر و پرهزینه است؛ در این خصوص مصاحبه‌شوندگان نیز نظری مشابه دارند و دلیل این امر را نبود بازارهای فعال در

خصوص انواع دارایی‌ها و استفاده گسترده از خدمات کارشناسان ارزشیابی برای تعیین ارزش منصفانه می‌دانند.

جدول ۹- سؤالات و نتایج آزمون ارزیابی الزامات محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح با استفاده از روش دلفی فازی

نتیجه	میانگین قطعی	میانگین فازی	سؤالات مربوط به الزاماً محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح
تائید	۰/۸۱۶	(۰/۱۶۲۷, ۰/۸۷۳, ۰/۹۴۸)	الزامات قابل فهم است
تائید	۰/۸۰۶	(۰/۱۶۰۷, ۰/۸۵۳, ۰/۹۵۶)	برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار است
تائید	۰/۷۱۷	(۰/۱۵, ۰/۷۳۸, ۰/۹۱۳)	منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود.
رد	۰/۶۶۴	(۰/۴۳۹, ۰/۶۶۷, ۰/۸۹۷)	استاندارد ۳۳ تمام الزامات لازم را ارائه نموده است.
تائید	۰/۷۴۶	(۰/۵۴, ۰/۷۸۶, ۰/۹۱۳)	اندازه‌گیری ارزش منصفانه دارایی‌های زمان‌بر و پرهزینه است.
رد	۰/۶۸۵	(۰/۴۵۱, ۰/۷۰۲, ۰/۹۰۸)	قابل تفسیر بودن و پیچیدگی الزامات استاندارد باعث ایجاد تفاوت در ارزش منصفانه شده است.

منبع: یافته‌های پژوهشگر

• عملیاتی بودن الزامات استاندارد

مطابق مندرجات جدول ۱۰، پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه‌ها معتقدند که محاسبه مزایای بازنشستگی مبتنی بر اکچوئری، برآورد افزایش حقوق آتی، استفاده از مفروضات جمعیت‌شناسی درباره ویژگی‌های آتی کارکنان فعلی و پیشین تعیین و بکارگیری نرخ تنزیل، نبود بازارهای فعال برای برخی از دارایی‌ها مانع از محاسبه ارزش منصفانه، در دسترس نبودن صورت‌های مالی صندوق‌های بازنشستگی، عدم وجود اطلاعات کافی در خصوص محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح، محاسبه ارزش منصفانه زمین و ساختمان با توجه به کاربرد فعلی با شرط فعالیت دارایی در همان رشته، محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌های غیر بورسی، نبود استانداردهای اکچوئری و کمبود دانش علمی و مهارت‌های حرفه‌ای در زمینه علم اکچوئری، کمبود افراد متخصص اکچوئری و نبود نهاد اکچوئری عملیاتی کردن استاندارد ۳۳ را با مشکل مواجه کرده است. همچنین مسائلی همچون مسائل مالیاتی موجود در محاسبه ارزش منصفانه خالص دارایی‌های طرح، محاسبه ارزش منصفانه املاک و سایر اموالی که به قصد سرمایه‌گذاری نگهداری می‌شود، محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری‌های با درآمد ثابت خلی در عملیاتی کردن استاندارد ایجاد نمی‌کند.

جدول ۱۰- سؤالات و نتایج آزمون ارزیابی عملیاتی بودن الزامات با استفاده از روش دلفی فازی

نتیجه	میانگین قطعی	میانگین فازی	چالش‌های عملیاتی الزامات استاندارد
تائید	۰/۷۰۸	(۰/۴۸۴, ۰/۷۳, ۰/۹۰۹)	محاسبه مزایای بازنشستگی مبتنی بر اکچوئری
تائید	۰/۷۳۰	(۰/۵۰۸, ۰/۷۵۴, ۰/۹۲۹)	برآورد افزایش حقوق آتی
تائید	۰/۷۰۵	(۰/۴۷۶, ۰/۷۲۲, ۰/۹۱۷)	استفاده از مفروضات جمعیت‌شناسی درباره ویژگی‌های آتی کارکنان فعلی و پیشین
تائید	۰/۷۵۱	(۰/۵۵۲, ۰/۷۹۴, ۰/۹۰۹)	تعیین و بکارگیری نرخ تنزیل
تائید	۰/۷۳۸	(۰/۵۲۸, ۰/۷۷, ۰/۹۱۷)	نبود بازارهای فعال برای برخی از دارایی‌ها
رد	۰/۶۱۶	(۰/۴۰۱, ۰/۶۲۷, ۰/۸۲۱)	اطلاعات کافی در خصوص محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح برای شرکت‌ها وجود دارد.
رد	۰/۶۲۸	(۰/۴۰۵, ۰/۶۴۳, ۰/۸۳۷)	مسائل مالیاتی موجود در محاسبه ارزش منصفانه خالص دارایی‌های طرح
تائید	۰/۷۱۷	(۰/۵۰۸, ۰/۷۵۴, ۰/۸۸۹)	در دسترس نبودن صورت‌های مالی صندوق‌های بازنشستگی
تائید	۰/۸۲۷	(۰/۶۳۱, ۰/۸۸۱, ۰/۹۶۸)	محاسبه ارزش منصفانه زمین و ساختمان با توجه به کاربرد فعلی
رد	۰/۶۷۶	(۰/۴۸, ۰/۷۱۴, ۰/۸۳۳)	محاسبه ارزش منصفانه املاک و سایر اموالی که به قصد سرمایه‌گذاری نگهداری می‌شود
رد	۰/۵۹۹	(۰/۴۰۹, ۰/۶۱۹, ۰/۷۷)	محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس به ارزش بازار
تائید	۰/۷۷۴	(۰/۵۶۳, ۰/۸۱۳, ۰/۹۴۴)	محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری در سهام سایر شرکت‌ها (غیربورسی)
رد	۰/۶۵۳	(۰/۴۴۸, ۰/۶۷۵, ۰/۸۳۷)	محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری‌های با درآمد ثابت
تائید	۰/۸۰۸	(۰/۵۹۵, ۰/۸۴۵, ۰/۹۸۴)	نبود استانداردهای اکچوئری و کمبود دانش علمی و مهارت‌های حرفه‌ای در زمینه علم اکچوئری
تائید	۰/۸۲۷	(۰/۶۳۱, ۰/۸۸۱, ۰/۹۶۸)	کمبود افراد متخصص اکچوئری در ایران
تائید	۰/۸۲۱	(۰/۶۱۹, ۰/۸۶۹, ۰/۹۷۶)	نبود نهاد اکچوئری یا تنظیم‌گر مقررات به عنوان یک مرجع یا کمیته معتبر رسمی و متخصص بر محاسبات اکچوئری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مصاحبه‌شوندگان برخی از نکات دیگر در خصوص دلایل عملیاتی نکردن استاندارد در طی ۷ سال پس از اجرایی شدن استاندارد را مواردی همچون عدم توجه کافی حساب‌رسان و نهادهای نظارتی در خصوص الزام شرکت‌ها در اجرای دقیق استاندارد، فرار از زیان ده شدن برخی از شرکت‌ها در اثر شناسایی تعهدات در خصوص مزایای بازنشستگی و تنها اضافه شدن یک بند شرط توسط حساب‌رسان، انتظار از دولت در کمک به صندوق‌های بازنشستگی و پرداخت کسری آن‌ها، عنوان کردند.

• الزامات افشا

در ادامه پرسشنامه، عملیاتی بودن الزامات افشای اطلاعات در یادداشت‌های پیوست صورت‌های مالی مورد پرسش قرار گرفت؛ مطابق جدول ۱۱، پاسخ‌دهندگان بر این باورند تمامی این الزامات به جز الزامات مربوط به افشای سود و زیان اکچوئری ناشی از تغییر مفروضات جمعیت‌شناسی، افشای سود و زیان اکچوئری ناشی از تغییرات در مفروضات مالی، افشای تحلیل حساسیت برای هر یک از مفروضات بااهمیت اکچوئری و افشای اطلاعاتی درباره الگوی زمان سررسید شدن تعهدات مزایای معین، عملیاتی بوده و می‌توان اطلاعات مربوطه را افشا نمود.

جدول ۱۱- سوالات و نتایج آزمون ارزیابی عملیاتی بودن الزامات افشا با استفاده از روش دلفی فازی

نتیجه	میانگین قطعی	میانگین فازی	آیا بکارگیری الزامات افشای استاندارد ۳۳ در عمل دشوار است؟
رد	۰/۶۰۷	(۰/۳۸۵, ۰/۶۲۳, ۰/۸۱۳)	افشای مبالغ متعلق به اعضای فعال، اعضای تعلیق شده و بازنشستگان
رد	۰/۵۱۶	(۰/۳۰۶, ۰/۵۱۲, ۰/۷۳)	افشای مزایای قطعی شده و مزایای تحقق یافته اما قطعی نشده
رد	۰/۵۹۰	(۰/۳۸۹, ۰/۵۹۹, ۰/۷۸۲)	افشای مزایای مشروط، مبالغ قابل انتساب به افزایش آتی دستمزد و سایر مزایا
رد	۰/۶۳۰	(۰/۴۰۹, ۰/۶۴۳, ۰/۸۳۷)	افشای ماهیت مزایای ارائه شده در طرح
رد	۰/۶۰۶	(۰/۳۹۳, ۰/۶۲۳, ۰/۸۰۲)	افشای تشریح چارچوب قانونی که طرح در آن فعالیت می‌کند و تأثیر چارچوب قانونی بر طرح
رد	۰/۵۰۱	(۰/۲۹, ۰/۵۰۴, ۰/۷۱)	افشای تشریح مسئولیت‌های واحد تجاری برای راهبری طرح
رد	۰/۶۰۳	(۰/۳۸۱, ۰/۶۱۵, ۰/۸۱۳)	افشای تشریح ریسک‌هایی که واحد تجاری به سبب وجود طرح با آن‌ها مواجه می‌شود
رد	۰/۶۲۳	(۰/۳۹۷, ۰/۶۳۵, ۰/۸۳۷)	افشای صورت تطبیق مانده ابتدا و پایان دوره خالص بدهی (دارایی) طرح، با ارائه جداگانه صورت تطبیق برای دارایی‌های طرح و ارزش فعلی تعهدات مزایای معین
رد	۰/۵۱۷	(۰/۲۹۸, ۰/۵۲۴, ۰/۷۳)	واحد تجاری باید ارزش منصفانه دارایی‌های طرح را بر حسب ماهیت و ریسک آن دارایی‌ها به طبقات مختلف تفکیک کند و هر طبقه از دارایی‌ها را نیز بر حسب اینکه برای آن بازار فعال وجود دارد یا خیر تفکیک نماید
رد	۰/۵۴۶	(۰/۳۲۹, ۰/۵۵۲, ۰/۷۵۸)	واحد تجاری باید ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری‌های قابل انتقال متعلق به واحد تجاری که به عنوان دارایی‌های طرح نگهداری می‌شود و ارزش منصفانه دارایی‌های طرح که مورد استفاده واحد تجاری قرار می‌گیرد یا در تصرف واحد تجاری است را افشا کند
تأیید	۰/۷۰۹	(۰/۴۹۶, ۰/۷۳۴, ۰/۸۹۷)	افشای سود و زیان اکچوئری ناشی از تغییر مفروضات جمعیت‌شناسی شامل مرگ‌ومیر، طی دوره اشتغال و پس از آن، نرخ گردش شغلی،

نتیجه	میانگین قطعی	میانگین فازی	آیا بکارگیری الزامات افشای استاندارد ۳۳ در عمل دشوار است؟
			از کارافتادگی و بازنشستگی پیش از موعد کارکنان، نسبتی از اعضای طرح که دارای بستگان واجد شرایط دریافت مزایای طرح هستند، نرخ مراجعه جهت بهره‌مندی از مزایای طرح‌های درمانی
تائید	۰/۷۵۳	(۰/۵۴۴, ۰/۷۸۶, ۰/۹۲۹)	افشای سود و زیان اکچوئری ناشی از تغییرات در مفروضات مالی شامل نرخ تنزیل، سطح حقوق و مزایای آتی و در مورد مزایای درمانی، مخارج درمانی آتی، شامل مخارج بررسی موارد مراجعه و پرداخت مزایا
تائید	۰/۷۳۰	(۰/۵۱۶, ۰/۷۵۸, ۰/۹۱۷)	افشای تحلیل حساسیت برای هر یک از مفروضات بااهمیت اکچوئری در پایان دوره مالی، به طوری که بیانگر نحوه تأثیر تغییرات محتمل مربوط به مفروضات اکچوئری در آن تاریخ بر تعهدات مزایای معین باشد.
رد	۰/۶۲۶	(۰/۴۰۵, ۰/۶۳۱, ۰/۸۴۱)	افشای روش‌ها و مفروضات مورد استفاده در تهیه تحلیل حساسیت و محدودیت‌های این روش‌ها
رد	۰/۶۱۰	(۰/۳۹۷, ۰/۶۲۳, ۰/۸۱)	افشای تغییرات مفروضات مورد استفاده در تهیه تحلیل حساسیت نسبت به دوره گذشته و دلایل این تغییرات
رد	۰/۶۲۳	(۰/۳۹۳, ۰/۶۲۷, ۰/۸۴۹)	افشای شرحی از راهبردهای مدیریت دارایی- بدهی مورد استفاده طرح یا واحد تجاری، شامل استفاده از بیمه بازنشستگی و سایر تکنیک‌ها جهت مدیریت ریسک توسط واحد تجاری
رد	۰/۶۰۲	(۰/۴۴۸, ۰/۶۲۷, ۰/۷۳)	افشای نحوه تأمین مالی و سیاست‌های تأمین مالی اثرگذار بر کمک‌های آتی جهت انعکاس آثار طرح با مزایای معین بر جریان‌های نقدی آتی
رد	۰/۵۲۶	(۰/۳۱, ۰/۵۳۶, ۰/۷۳۴)	افشای نحوه و سیاست‌های تأمین مالی اثرگذار بر کمک‌های آتی و کمک‌های مورد انتظار به طرح برای دوره مالی آینده
تائید	۰/۷۶۵	(۰/۵۵۶, ۰/۸۰۶, ۰/۹۳۳)	افشای اطلاعاتی درباره الگوی زمان سررسید شدن تعهدات مزایای معین، شامل میانگین موزون مدت تعهدات مزایای معین و سایر اطلاعات در مورد توزیع زمان‌بندی پرداخت مزایا، نظیر تحلیل سررسید پرداخت مزایا

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۸- بحث و نتیجه‌گیری

تأمین امنیت مالی آینده کارکنان به‌عنوان یک سیستم انگیزشی در ایجاد رضایت شغلی و آرامش خاطر آن‌ها از وظایف اصلی واحدهای تجاری بشمار می‌رود. حسابداری مزایای بازنشستگی به دلیل

عدم اطمینان بالا ناشی از زمان نسبتاً طولانی پرداخت مزایای بازنشستگی و همچنین پیچیدگی‌های تأمین مالی مزایا موضوعی چالش‌برانگیز در سرتاسر جهان بوده است. در کشور ایران استاندارد حسابداری مزایای بازنشستگی کارکنان (استاندارد ۳۳) ناظر بر نحوه گزارشگری مالی و افشای مزایای بازنشستگی کارکنان در واحدهای تجاری بوده و از اول فروردین‌ماه سال ۱۳۹۲ الزامی شده است. با این وجود، با گذشت بیش از ۷ سال از اجرایی شدن استاندارد حسابداری مربوط به صندوق‌های بازنشستگی، تاکنون چالش‌های بکارگیری الزامات این استاندارد مورد بررسی دقیق قرار نگرفته است. این پژوهش با هدف بررسی عملیاتی بودن الزامات استاندارد ۳۳ با استفاده از روش پژوهش ترکیبی دو رویکرد کیفی و کمی صورت پذیرفته است.

در فاز اول پژوهش میزان رعایت الزامات استاندارد توسط شرکت‌ها مورد بررسی قرار گرفت؛ به منظور بررسی رعایت الزامات استاندارد از متغیرهای وجود بند حسابرس در خصوص تعهدات مزایای بازنشستگی و رعایت الزامات افشا مشخص شده در استاندارد به عنوان شاخصه‌های اجرایی شدن استاندارد استفاده شد. نتایج تحلیل داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که معیارهای وجود بند حسابرسی و افشای مبلغ ذخیره گرفته شده، قابل نتیجه‌گیری نیست؛ به عبارتی درصد رعایت یا عدم رعایت استاندارد به طور قابل توجهی تفاوت ندارد. همچنین در خصوص معیارهای شناسایی ذخیره تعهدات مزایای معین، افشای مبالغ پرداخت شده در سال جاری و افشای تعداد کارکنان مشمول، شاخصه‌های یاد شده را رعایت کرده‌اند؛ ولی با توجه به عدم رعایت شاخصه‌های انجام محاسبات اکچوئری توسط واحد تجاری، افشای روش‌ها و مفروضات اکچوئری، کسری یا مازاد طرح، شناسایی ارزش منصفانه دارایی‌های طرح و غیره می‌توان نتیجه‌گیری کرد که استاندارد حسابداری مزایای بازنشستگی از زمان الزامی شدن به درستی عملیاتی نشده است.

در فاز دوم پژوهش که به منظور بررسی چالش‌های موجود در عملیاتی شدن الزامات استاندارد با استفاده از ۲ ابراز پرسشنامه و مصاحبه انجام شد. مطابق مندرجات نمایه ۱۲، یافته‌ها پژوهش در خصوص بررسی الزامات استاندارد ۳۳ نشان می‌دهد که تمام الزامات مورد بررسی استاندارد قابل فهم بوده و منجر به بازنمایی درست اطلاعات می‌شود و به جز محاسبات اکچوئری، برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار هستند. همچنین در تمامی جنبه‌های مورد بررسی، الزامات استاندارد ۳۳ کافی نمی‌باشد.

جدول ۱۲- نتایج ارزیابی جنبه‌های مختلف استاندارد

الزامات مورد بررسی	الزامات قابل فهم است	برای مقاصد مورد نظر از کارایی لازم برخوردار است	منجر به بازنمایی درست اطلاعات مربوطه می‌شود	الزامات استاندارد ۳۳ کافی است
اندازه گیری مزایای کارکنان	تائید	تائید	تائید	رد
تعیین سود و زیان و محاسبات اکچوئری	تائید	رد	تائید	رد
ارزیابی الزامات مربوط به نرخ تنزیل تعهدات و محاسبه بازده مورد انتظار دارایی‌ها	تائید	تائید	تائید	رد
ارزیابی الزامات مربوط به محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح	تائید	تائید	تائید	رد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در این خصوص مصاحبه‌شوندگان معتقدند که الزامات استاندارد برای اندازه گیری مزایای کارکنان و همچنین انتساب آن‌ها به دوره‌های جاری و گذشته کافی نیست؛ آن‌ها دو مشکل محاسبات اکچوئری با توجه به شرایط کشور و همچنین دخالت‌های مستقیم و غیر مستقیم دولت در زمینه سیاست‌های بازنشستگی را مشکل اصلی در پیش‌بینی مزایای بازنشستگی می‌دانند؛ همچنین خصوص الزامات محاسبات اکچوئری معتقدند مشکل اصلی، فقدان زیرساخت‌های لازم برای محاسبات اکچوئری همچون استاندارد اکچوئری، نهاد اکچوئری یا تنظیم‌گر مقررات و انجمن‌های حرفه‌ای اکچوئری می‌باشد. در خصوص الزامات مربوط به محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح معتقدند که الزامات مشکلی جدی ندارد؛ بلکه همانند محاسبات اکچوئری معتقدند که برخی مشکلات زیرساختی همچون نبود بازار فعال در برخی از دارایی‌ها، غیر قابل اتکا بودن برخی از قیمت‌ها با توجه به چند نرخ بودن، سطح نامناسب کارایی بازارها که در برخی از شرایط قیمت‌های نامعقول را ارائه می‌کند و همچنین فقدان یا کمبود متخصصین و کارشناسان ارزش‌گذاری مانند دارایی‌های نامشهود و غیره، چالش اصلی برای انجام محاسبات ارزش منصفانه در کشور بشمار می‌رود؛ نبود این زیرساخت‌ها منجر به استفاده گسترده از خدمات کارشناسان ارزشیابی برای تعیین ارزش منصفانه شده و انجام آن را زمان‌بر و پرهزینه می‌کند. در خصوص الزامات نرخ تنزیل موافقان و مخالفانی وجود داشت؛ مخالفان استفاده از نرخ اوراق مشارکت دولتی بدون توجه به شرایط ناپایدار اقتصاد کشور را مناسب ندانسته و تغییرات زیاد نرخ‌های اوراق مشارکت حتی در دوره‌های کوتاه‌مدت را به عنوان یکی دیگر از مشکلات مطرح کردند. موافقان معتقدند استفاده از نرخ اوراق مشارکت یکنواختی بین واحدهای تجاری در تنزیل مزایای بازنشستگی را بیشتر می‌کند.

همچنین یافته‌های پژوهش در خصوص عملیاتی بودن الزامات استاندارد نشان می‌دهد که محاسبه مزایای بازنشستگی مبتنی بر اکچوئری، برآورد افزایش حقوق آتی، استفاده از مفروضات جمعیت‌شناسی درباره ویژگی‌های آتی کارکنان فعلی و پیشین، تعیین و بکارگیری نرخ تنزیل، نبود بازارهای فعال برای برخی از دارایی‌ها، در دسترس نبودن صورت‌های مالی صندوق‌های بازنشستگی، عدم وجود اطلاعات کافی در خصوص محاسبه ارزش منصفانه دارایی‌های طرح، محاسبه ارزش منصفانه زمین و ساختمان با توجه به کاربرد فعلی آن، محاسبه ارزش منصفانه سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌های غیر بورسی، نبود استانداردهای اکچوئری و کمبود دانش علمی و مهارت‌های حرفه‌ای در زمینه علم اکچوئری، کمبود افراد متخصص اکچوئری و نبود نهاد اکچوئری، عملیاتی کردن استاندارد ۳۳ را با مشکل مواجه کرده است. مصاحبه‌شوندگان برخی از نکات دیگر در خصوص دلایل عملیاتی نکردن استاندارد را عدم توجه کافی حساب‌برسان و نهادهای نظارتی در خصوص الزام شرکت‌ها در اجرای دقیق استاندارد، فرار از زیان ده شدن برخی از شرکت‌ها در اثر شناسایی تعهدات در خصوص مزایای بازنشستگی و تنها اضافه شدن یک بند شرط توسط حساب‌برس، انتظار از دولت در کمک به صندوق‌های بازنشستگی و پرداخت کسری آن‌ها، بیان کردند. با توجه به عدم وجود استانداردهای اکچوئری پیشنهاد می‌شود با همکاری سازمان حسابرسی و انجمن اکچوئری به منظور تدوین استانداردهای اکچوئری گردد.

◀ با توجه به فقدان بسترها و زیرساخت‌های محاسبات اکچوئری در کشور لازم است بین انجمن اکچوئری ایران و سازمان حسابرسی در خصوص آموزش و یکپارچه‌سازی مفاهیم همکاری صورت گیرد.

◀ با توجه به فقدان افراد دارای صلاحیت حرفه‌ای در زمینه اکچوئری پیشنهاد می‌شود با برگزاری آزمون جهت اعطای مجوز صلاحیت حرفه‌ای به اکچوئرها و واجد صلاحیت مدارک حرفه‌ای اعطا گردد.

◀ با توجه به هزینه بر بودن انجام محاسبات اکچوئری پیشنهاد می‌شود نرم‌افزار جامع برای انجام محاسبات اکچوئری به منظور کاهش در وقت و هزینه انجام محاسبات تهیه شود.

◀ با توجه به عدم برگزاری دوره‌های آموزشی و تألیف راهنما در خصوص بکارگیری استاندارد ۳۳ حسابداری ایران.

◀ تدوین استاندارد حسابداری ارزش منصفانه با رویکرد متناسب با محیط اقتصادی ایران (در حال حاضر تدوین این استاندارد جزو پروژه‌های در جریان سازمان حسابرسی می‌باشد).

- ◀ پیشنهاد می‌شود سازمان حسابرسی به همراه نهادهای نظارتی مانند سازمان بورس دوره-های آموزشی برای حسابرسان به منظور حسابرسی و صحت سنجی گزارشات اکچوئری برگزار کنند.
- ◀ با توجه به اهمیت محاسبات اکچوئری در گزارشات مالی پیشنهاد می‌شود انجمن اکچوئری به منظور ایجاد ساختار حرفه اقداماتی نظیر تدوین آیین رفتار حرفه‌ای، مکانیزم نظارتی بر کارشناسان و مؤسسات اکچوئری و غیره انجام دهند.

فهرست منابع

- ۱) استاندارد حسابداری شماره ۲۷، (۱۳۸۴)، "طرح‌های مزایای بازنشستگی".
- ۲) استاندارد حسابداری شماره ۳۳، (۱۳۹۲)، "طرح‌های مزایای بازنشستگی".
- ۳) بهزادپور، سمیرا، علی رحمانی و غلامرضا سلیمانی امیری، (۱۳۹۷)، "ارزیابی استاندارد حسابداری طرح‌های مزایای بازنشستگی"، پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، ۷(2)، صص ۹۹-۱۴۰.
- ۴) بهزادپور، سمیرا، علی رحمانی، (۱۳۹۹)، "چالش‌های اجرایی الزامات استاندارد حسابداری طرح‌های مزایای بازنشستگی"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی ۱۲(۴۷)، صص ۱-۳۰.
- ۵) بهزادپور، سمیرا و علی رحمانی، (۱۳۹۸)، "ارزیابی سودمندی اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی صندوق‌های بازنشستگی"، دانش حسابداری مالی، ۶(۱)، صص ۳۷-۷۴.
- ۶) بهزادپور، سمیرا و محمدرضا عالمی، (۱۳۹۷)، "استانداردگذاری: استانداردهای حسابداری و گزارشگری مالی: بررسی پس از اجرا"، حسابدار، 31.
- ۷) پورموسی، علی اکبر و رضا خالقی، (۱۳۹۲)، "ایجاد تعادل بین منابع و مصارف طرح‌های بازنشستگی با استفاده از دانش اکچوئری"، دانش سرمایه‌گذاری، ۳(۱۰)، صص ۱-۲۴.
- ۸) ثقفی، علی، علی رحمانی، محمود لنگری و مسعود غلام زاده لداری، (۱۳۹۸)، "ارزیابی اثربخشی استاندارد حسابداری تجدیدنظر شده شماره ۱۹ ترکیب‌های تجاری"، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۱۱(۴۲)، صص ۵-۳۰.
- ۹) رحمانی، علی و زهره بیاتی، (۱۳۹۰)، "ارزیابی یکنواختی گزارشگری طرح‌های بازنشستگی در صورت‌های مالی شرکت‌ها"، مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۳۰، صص ۵۹-۷۷.
- ۱۰) صفایی‌فر، فخرالدین، (۱۳۸۸)، "آثار بکارگیری استاندارد حسابداری ۲۷ (طرح‌های مزایای بازنشستگی) بر تصمیمات استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی سازمان تأمین اجتماعی"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی خاتم.
- ۱۱) غلام‌زاده لداری، مسعود و علی ثقفی، (۱۳۹۵)، "چارچوبی برای ارزیابی پس از اجرای استانداردهای حسابداری ایران"، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۲۲، صص ۲۳-۴۳.
- ۱۲) مهدوی، غلامحسین و نریمان کارجوی رافع، (۱۳۸۴)، "بررسی تأثیر استانداردهای ملی حسابداری بر کیفیت اظهار نظر حسابرسان مستقل"، علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره بیست و دوم، شماره دوم، پیاپی 43.

- ۱۳) واحدی، مجید و آریتا جهانشاد، (۱۳۹۹)، "بررسی آثار بکارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی طبق دستورالعمل بانک مرکزی بر شاخص‌های مالی و مدیریت سود در بانک‌ها"، مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۳۴(۹)، صص ۹۹-۱۲۰.
- 14) EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group), (2008), "The Financial Reporting of Pensions", Discussion Paper.
- 15) FAF, (2012), "Post-Implementation Review Report on FASB Statement No. 131, Disclosures about Segments of an Enterprise and Related Information", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 16) FAF, (2012), "Post-Implementation Review Report on FIN 48, Accounting for Uncertainty in Income Taxes", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 17) FAF, (2013), "Post-Implementation Review Report on SFAS 109, Accounting for Income Taxes", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 18) FAF, (2013), "Post-Implementation Review Report on SFAS 141, Business Combinations", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 19) FAF, (2014), "Post-Implementation Review Report on FASB Statement No. 157, Fair Value Measurements", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 20) FAF, (2014), "Post-Implementation Review Report on FASB Statement No. 123, Share-Based Payment", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 21) FAF, (2015), "Post-Implementation Review Report on FASB Statement No. 160, Noncontrolling Interests in Consolidated Financial Statements", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 22) FAF, (2015), "Post-Implementation Review Report on FASB Statement No. 128, Earnings per Share", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 23) FAF, (2016), "Post-Implementation Review Report on GASB Statement No. 49, "Accounting and Financial Reporting for Pollution Remediation Obligations", Available at <http://www.accountingfoundation.org>.
- 24) GASB 67, (2012), "Financial Reporting for Pension Plans", Available at <http://www.GASB.org>.
- 25) IAS 19, (2011), "Employee Benefits", Available at <http://www.IASB.org>.
- i. IAS 26, (1987), "Accounting and Reporting by Retirement Benefit Plans", Available at <http://www.IASB.org>.
- 26) IASB, (2013), "Post-implementation Review: IFRS 8 Operating Segments", Report and Feedback Statement.
- 27) IASB, (2015), "Post-implementation Review: IFRS 3 Business Combinations", Report and Feedback Statement.
- 28) IASB, (2018), "Post-implementation Review: IFRS 13 Fair Value Measurement", Report and Feedback Statement
- 29) Jones, D. A. (2013), "Changes in the Funded Status of Retirement Plans after the Adoption of SFAS No. 158: Economic Improvement or Balance Sheet Management?", Contemporary Accounting Research, 30(3), PP. 1099-1132.
- 30) Lewis, S. (2015), "Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches", Health Promotion Practice, 16(4), PP. 473-475.

- 31) Mustamil, N. and Quaddus, M. (2009), "Cultural Influence in the Ethical Decision Making Process: The Perspective of Malaysian Managers", The Business Review, Cambridge. 13 (1), PP. 171-176. Grady, Michael P. (1998) Qualitative and Action Research :a Practitioner Handbook Bloomington, Ind. : Phi Delta Kappa Educational Foundation,
- 32) Sandu, M. I. (2012), "Economic Consequences of Pension Accounting", International Business Research, 5(8), PP. 172.
- 33) Beechy, T. H. (2009), "The many Challenges of Pension Accounting", Accounting Perspectives, 8(2), PP. 91-111

یادداشت‌ها

¹ Employee retirement benefits

² European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG)

³ The financial reporting of pensions", discussion paper

⁴ Post Implementation Review

⁵ International Accounting Standards Board (IASB)

⁶ Financial Accounting Foundation (FAF)

⁷ Defined benefits plan (DB)

⁸ Defined contribution plan (DC)

⁹ vested

¹⁰ (IAS 19., paragraphs 69-70)

¹¹ expected period to full retirement

¹² Sandu

¹³ Eoropean Financial Reporting Advisory Group (EFRAG)

¹⁴ Jones

¹⁵ UK ASB

¹⁶ BEECHY

¹⁷ Governmental Accounting Standards Board

¹⁸ Mustamil

¹⁹ Purposive Sampling

²⁰ Snowball or Chain Sampling

²¹ Saturation

²² Grady

²³ Creswell

²⁴ Actuary board